

TEMA-CHEIE¹

Art. 34/35:

Calitatea procesuală activă (*locus standi*) a rudelor (victime indirecte) de a introduce o cerere în fața Curții atunci când victima directă a decedat

(Ultima actualizare: 31.08.2024)

Introducere

În acest tip de situație, Curtea trebuie să examineze dacă rudele pot fi considerate „victime indirecte” ale pretensei încălcări a Convenției suferite de „victima directă” decedată, fără de care cererea va fi declarată inadmisibilă ca fiind incompatibilă *ratione personae* cu dispozițiile Convenției.

Principii extrase din jurisprudența actuală

- În cazul în care pretensele încălcări ale Convenției sunt strâns legate de un deces sau o dispariție în circumstanțe care se presupune că angajează răspunderea statului, Curtea a recunoscut calitatea procesuală a rudei apropiate a victimei pentru a introduce o cerere [*Varnava și alții împotriva Turciei* (MC), 2009, pct. 112; *Lambert și alții împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 115, pentru o pretinsă încălcare potențială a art. 2]. În astfel de cazuri, Curtea a acceptat că membrii apropiați ai familiei pot pretinde ei înșiși că sunt „victime indirecte” ale pretensei încălcări a art. 2, 3 sau 5 (a se vedea exemplele notabile de mai jos). Nu are relevanță aspectul dacă aceștia erau moștenitori legali ai defunctului și dacă rudele mai apropiate au introdus o cerere.
- În cazurile în care pretensoarea încălcare a Convenției nu este strâns legată de decesul sau dispariția victimei directe, abordarea Curții a fost mai restrictivă. Curtea a considerat că anumite drepturi prevăzute de Convenție sunt eminate personale și aparțin categoriei drepturilor „netransferabile” (art. 3, 5, 8, 9, 10, 11 și 14, precum și art. 3 din Protocolul nr. 1). Pentru această jurisprudență, a se vedea *Sanles Sanles împotriva Spaniei* (dec.), 2000.
- Cu toate acestea, Curtea, în jurisprudența sa, a făcut excepții de la această abordare generală și a acordat calitate de victimă rudelor care au depus plângeri privind încălcări fără legătură cu decesul sau dispariția victimei directe. În ceea ce privește capetele de cerere referitoare la rele tratamente aplicate rudelor decedate în sensul art. 3 din Convenție, fără a pierde din vedere caracterul strict personal al drepturilor prevăzute la art. 3, Curtea a recunoscut calitatea procesuală (*locus standi*) a reclamantilor care s-au plâns de tratamentul aplicat rudei lor decedate în absența unei legături de cauzalitate între pretinsul tratament și decesul rudei, în împrejurări în care astfel de reclamantși demonstrează fie un interes moral puternic, pe lângă simplul interes pecuniar în soluția dată în procedurile interne, fie alte motive imperative, ca de exemplu un interes general important care necesită examinarea cauzei lor

¹ Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.

[*Karpilenko împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 106-114; a se vedea *a contrario Kaburov împotriva Bulgariei* (dec.), 2012, pct. 54-59].

- În alte cauze referitoare la capete de cerere întemeiate pe art. 5, 6 sau 8, Curtea a acordat calitate de victimă rudelor apropiate, permițându-le să depună cerere în cazul în care acestea au demonstrat un interes moral pentru a exonera victima decedată de orice vinovăție stabilită (*Grădinar împotriva Moldovei*, 2008, pct. 90-103; *Akbay și alții împotriva Germaniei*, 2020, pct. 80-82) sau pentru protecția propriei reputații și a reputației familiei lor (*Polanco Torres și Movilla Polanco împotriva Spaniei*, 2010, pct. 31-33), sau în cazul în care au demonstrat un interes material pe baza efectului direct asupra drepturilor lor patrimoniale [*Grădinar împotriva Moldovei*, 2008, pct. 97; *Micallef împotriva Maltei* (MC), 2009, pct. 48-49; *Stoimenovikj și Miloshevikj împotriva Macedoniei de Nord*, 2021, pct. 25]. De asemenea, a fost luată în considerare existența unei chestiuni de interes general care avea legătură cu respectarea drepturilor omului și care necesita continuarea examinării capetelor de cerere [a se vedea *Marie-Louise Loyen și alta împotriva Franței*, 2005, pct. 29; *Ressegatti împotriva Elveției*, 2006, pct. 26; *Micallef împotriva Maltei* (MC), 2009, pct. 46 și 50; a se vedea și *Biç și alții împotriva Turciei*, 2006, pct. 22-23; *Akbay și alții împotriva Germaniei*, 2020, pct. 86-89].
- Participarea reclamantului în procedura internă a fost considerată de Curte doar unul dintre criteriile relevante [*Micallef împotriva Maltei* (MC), 2009, pct. 48-49; *Polanco Torres și Movilla Polanco împotriva Spaniei*, 2010, pct. 31; a se vedea și *Kaburov împotriva Bulgariei* (dec.), 2012, pct. 57-58 și *Fabris și Parziale împotriva Italiei*, 2020, pct. 39-40].
- O eventuală cerere de reparație în temeiul art. 41 din Convenție nu poate fi considerată ca reprezentând un interes material care ar permite unui reclamant să introducă cererea în nume propriu. În această privință, consecințele directe asupra drepturilor patrimoniale ale unui reclamant determinate de măsura în litigiu trebuie să vizeze drepturi patrimoniale existente la nivel național (*Akbay și alții împotriva Germaniei*, 2020, pct. 85, cu privire la un capăt de cerere întemeiat pe art. 6 pentru provocare din partea poliției).
- Curtea, în aplicarea acestor criterii diferite și necumulative, nu a examinat întotdeauna dacă dreptul în discuție era transferabil sau netransferabil [a se vedea, de exemplu, *Micallef împotriva Maltei* (MC), 2009, pct. 44-51].
- Chiar dacă statul pârât nu ridică nicio excepție cu privire la competența *ratione personae* a Curții, Curtea poate să considere, din oficiu, că acest aspect necesită să fie examinat (a se vedea *Karpilenko împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 102). Aspectul respectiv ține de competența *ratione personae* a Curții [*Jakovljević împotriva Serbiei* (dec.), 2020, pct. 29; *Vilela și alții împotriva Portugaliei*, 2021, pct. 57-60].

Exemple notabile

1. Calitatea de victimă a rudelor în raport cu capete de cerere întemeiate pe art. 2 în caz de decese și dispariții

- *Varnava și alții împotriva Turciei* (MC), 2009, pct. 111-113: părinți și soți;
- *Lambert și alții împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 115: părinți, frate vitreg și soră (pretinsă încălcare posibilă);
- *Andronicou și Constantinou împotriva Ciprului*, 1997: soră;
- *Yaşa împotriva Turciei*, 1998, pct. 66: nepot;
- *Velikova împotriva Bulgariei* (dec.), 1999: concubin;
- *McKerr împotriva Regatului Unit*, 2001: copii;

- *Kotilainen și alții împotriva Finlandei*, 2020, pct. 51-52: părinți, soți și copii;
- *Fabris și Parziale împotriva Italiei*, 2020, pct. 37-41: unchi (calitate de victimă nerecunoscută și verișoarei).

2. Calitatea de victimă a rudelor pentru capete de cerere întemeiate pe art.

3, 5 și 6 în strânsă legătură cu decesul sau dispariția victimei directe

- *Çakıcı împotriva Turciei* (MC), 1999, pct. 92: frate (art. 3);
- *Varnava și alții împotriva Turciei* (MC), 2009, pct. 111-113 și 208: tată și soție (art. 5: încălcare continuă în cazul dispariției fiului/soțului);
- *Ranțev împotriva Ciprului și Rusiei*, 2010: tată (art. 5: implicit);
- *Likova împotriva Rusiei*, 2015, pct. 62-66: mamă (art. 5);
- *Dzidzava împotriva Rusiei*, 2016, pct. 47: soție (art. 3);
- *Hairulina împotriva Rusiei*, 2017, pct. 91-92 și 100-107: soție (art. 5 § 1 și 5);
- *Magnițki și alții împotriva Rusiei*, 2019, pct. 278-279: soție și mamă (art. 6 § 1 și 2);
- *S.T. și I.B. împotriva Rusiei*, 2021, pct. 55-59: soție *de facto* (art. 3 și 5 cu privire la rele tratamente în urma răpirii și dispariției);
- *Vardanian și Halafian împotriva Armeniei*, 2022, pct. 67-72: mamă și doi frați; calitate de victimă nerecunoscută vărului (art. 3).

3. Calitatea de victimă a rudelor pentru capete de cerere întemeiate pe art.

2/3 care nu au legătură cu decesul sau dispariția victimei directe

- *Kaburov împotriva Bulgariei* (dec.), 2012, pct. 54-59: fiu (calitate de victimă nerecunoscută);
- *Karpilenko împotriva Ucrainei*, 2016, pct. 107-114: mamă;
- *Stepanian împotriva României*, 2016, pct. 39-44: mamă și fiu;
- *Selami și alții împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2018, pct. 59-66: calitate de victimă recunoscută unuia dintre copii (unicul moștenitor), dar nu și celorlalți copii și văduvei;
- *Hojoian și Vardazarian împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 30-32, 56: calitatea procesuală a copiilor de a introduce o cerere în care se formulează capete de cerere referitoare la pretinsa punere în primejdie a vieții tatălui lor și tratamentul acestuia în detenție (a se vedea, de asemenea, pct. 76 în raport cu art. 5).

4. Calitatea de victimă a rudelor pentru capete de cerere întemeiate pe alte articole din Convenție (art. 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, precum și art. 3 din Protocolul nr. 1) care nu au legătură cu decesul victimei directe

- *Micallef împotriva Maltei* (MC), 2009, pct. 48-51: frate (art. 6 § 1);
- *Fairfield și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2005: lipsa calității procesuale a fiicei (art. 9 și 10);
- *Marie-Louise Loyen și alta împotriva Franței*, 2005, pct. 21-31: soție și fiică (art. 6 § 1, art. 13 și art. 5 § 5);
- *Biç și alții împotriva Turciei*, 2006, pct. 18-24: soție și copii (calitate de victimă nerecunoscută - art. 5 și 6);
- *Ressegatti împotriva Elveției*, 2006, pct. 16-26: soț și copii (art. 6 § 1);
- *Direkçi și Direkçi împotriva Turciei* (dec.), 2006: lipsa calității procesuale a tatălui [art. 6 § 1 și 3 lit. b) și art. 11];

- *Grădinar împotriva Moldovei*, 2008, pct. 90-103: soție (art. 6 § 1);
- *Gakiev și Gakieva împotriva Rusiei*, 2009, pct. 167-169: lipsa calității procesuale a părinților (art. 3 din Protocolul nr. 1);
- *Polanco Torres și Movilla Polanco împotriva Spaniei*, 2010, pct. 31-33: fiică (art. 8);
- *Lacadena Calero împotriva Spaniei*, 2011, pct. 28-31: soție (art. 6 § 1);
- *Koch împotriva Germaniei*, 2012, pct. 78-82: lipsa calității procesuale a soțului pentru a depune plângere privind drepturile prevăzute la art. 8 ale soției decedate;
- *Nagmetov împotriva Rusiei*, 2015, pct. 64-65: lipsa calității procesuale a tatălui (art. 10 și 11);
- *Rõigas împotriva Estoniei*, 2017, pct. 127: lipsa calității procesuale a mamei pentru a depune plângere privind drepturile prevăzute la art. 8 ale fiului său decedat;
- *Jakovljević împotriva Serbiei (dec.)*, 2020, pct. 29-33: lipsa calității procesuale a tatălui în legătură cu drepturile fiului său decedat, dar cu recunoașterea calității sale de victimă în legătură cu pretense afirmații calomnioase la adresa fiului său (art. 8);
- *Akbay și alții împotriva Germaniei*, 2020, pct. 78-90: soție (art. 6 § 1);
- *Stoimenovikj și Miloshevikj împotriva Macedoniei de Nord*, 2021, pct. 24-26: calitate procesuală a moștenitorului/fiului și lipsa calității procesuale a nepotului (art. 6 § 1).

Recapitularea principiilor generale

- Pentru o recapitulare a principiilor generale privind noțiunea de „victime indirecte”, a se vedea *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României* (MC), 2014, pct. 97-100; *Akbay și alții împotriva Germaniei*, 2020, pct. 67-77.
- Pentru criteriul aplicabil privind transferabilitatea unui capăt de cerere întemeiat pe art. 3 către rude apropiate, a se vedea *Stepanian împotriva României*, 2016, pct. 35-38.

Subiecte conexe (dar diferite)

1. Calitatea procesuală (*locus standi*) a reprezentanților (care nu au calitate de victime indirecte) pentru a introduce o acțiune în numele victimelor directe care au decedat înainte de introducerea unei cereri la Curte (**temă-cheie**): *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României* (MC), 2014, pct. 102-114 și *Comitetul Helsinki-Bulgaria împotriva Bulgariei* (dec.), 2016, pct. 50-61; *Association Innocence en Danger și Association Enfance et Partage împotriva Franței*, 2020, pct. 119-132; sau al victimelor directe foarte vulnerabile încă în viață (*L.R. împotriva Macedoniei de Nord*, 2020, pct. 46-54 și *Ghazarian și Bairamian împotriva Azerbaidjanului*, 2023, pct. 73-82).
2. Calitatea procesuală (*locus standi*) a rudelor apropiate sau a moștenitorilor pentru a menține o cerere în cazul în care reclamantul/victima directă decedează în cursul procedurii în fața Curții: *Malhous împotriva Republicii Cehe* (dec.) (MC), 2000; *Léger împotriva Franței* (scoatere de pe rol) (MC), 2009, pct. 42-51; *Ergezen împotriva Turciei*, 2014, pct. 30; *Tuskia și alții împotriva Georgiei*, 2018, 48-50; *Delecolle împotriva Franței*, 2018, pct. 35-40; *Provenzano împotriva Italiei*, 2018, pct. 93-100; *Burlia și alții împotriva Ucrainei*, 2018, pct. 68-78; *V.D. împotriva Croației (nr. 2)*, 2018, pct. 41-45; *Mifsud împotriva Maltei*, 2019, pct. 38-40; *Pais Pires de Lima împotriva Portugaliei*, 2019, pct. 36-40; *Magnițki și alții împotriva Rusiei*, 2019, pct. 175-177; *López Ribalda și alții împotriva Spaniei* (MC), 2019, pct. 71-73; *Mile Novaković împotriva Croației*, 2020, pct. 33-34; *Iaremicuk și alții împotriva Ucrainei*, 2021, pct. 11-12; *Freitas Rangel împotriva Portugaliei*, 2022, pct. 38; *Gaggl împotriva Austriei*, 2022, pct. 35. Aceste principii se aplică și în cazul în care o victimă indirectă decedează în cursul procedurii în fața Curții, iar o rudă apropiată dorește să mențină cererea (*Hojoian și Vardazarian împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 33).

3. Calitatea procesuală (*locus standi*) a reclamanților de a depune plângere în numele și pe seama rudelor apropiate (în viață și vulnerabile): *İlhan împotriva Turciei* (MC), 2000, pct. 51-55; *Scozzari și Giunta împotriva Italiei* (MC), 2000, pct. 138-139 (minori); *Lambert și alții împotriva Franței* (MC), 2015, pct. 89-95 (principii generale) și pct. 96-106 (aplicare în speță); *Gard și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2017, pct. 63-70; *H.F. și alții împotriva Franței* (MC), 2022, pct. 148-152.
4. Calitatea de victimă a membrilor familiei ca „victime directe” ale suferinței (art. 3) care rezultă din încălcări grave ale drepturilor omului care le afectează rudele: *Janowiec și alții împotriva Rusiei* (MC), 2013, pct. 177-181; *Selami și alții împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, 2018, pct. 54-56; *Hojoian și Vardazarian împotriva Azerbaidjanului*, 2021, pct. 72-75.

Trimiteri suplimentare

Alte teme-cheie:

- Calitatea procesuală activă (*locus standi*) a reprezentanților de a introduce/a menține o cerere în fața Curții atunci când victima directă a decedat
- Reprezentarea copilului în fața CEDO

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Yaşa împotriva Turciei*, 2 septembrie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii 1998-VI* (încălcarea art. 2);
- *Sanles Sanles împotriva Spaniei* (dec.), nr. 48335/99, CEDO 2000-XI (inadmisibilă – *ratione personae*);
- *Kaburov împotriva Bulgariei* (dec.), nr. 9035/06, 19 iunie 2012 (inadmisibilă – *ratione personae*);
- *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României* (MC), nr. 47848/08, CEDO 2014 (încălcarea art. 2).

Alte cauze:

- *Nölkenbockhoff împotriva Germaniei*, 25 august 1987, seria A nr. 123 (neîncălcarea art. 6 § 2);
- *Andronicou și Constantinou împotriva Ciprului*, 9 octombrie 1997, *Culegere de hotărâri și decizii 1997 VI* (neîncălcarea art. 2 și 6 § 1);
- *Çakıcı împotriva Turciei* (MC), nr. 23657/94, CEDO 1999 IV (încălcarea art. 2, 3, 5 și 13);
- *Velikova împotriva Bulgariei* (dec.), nr. 41488/98, CEDO 1999 V (extrase) (admisibilă în temeiul art. 2);
- *McKerr împotriva Regatului Unit*, nr. 28883/95, CEDO 2001 III (încălcarea art. 2);
- *Brudnicka și alții împotriva Poloniei*, nr. 54723/00, CEDO 2005-II (încălcarea art. 6 § 1);
- *Fairfield și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 24790/04, CEDO 2005-VI (inadmisibilă – *ratione personae*);
- *Marie-Louise Loyen și Bruneel împotriva Franței*, nr. 55929/00, 5 iulie 2005 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Biç și alții împotriva Turciei*, nr. 55955/00, 2 februarie 2006 (inadmisibilă – *ratione personae*);
- *Ressegatti împotriva Elveției*, nr. 17671/02, 13 iulie 2006 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Direkçi și Direkçi împotriva Turciei* (dec.), nr. 47826/99, 3 octombrie 2006 (inadmisibilă – *ratione personae*);
- *Grădinar împotriva Moldovei*, nr. 7170/02, 8 aprilie 2008 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Armonienė împotriva Lituaniei*, nr. 36919/02, 25 noiembrie 2008 (încălcarea art. 8);
- *Gakiev și Gakieva împotriva Rusiei*, nr. 3179/05, 23 aprilie 2009 (încălcarea art. 2, 3, 5 și 13);
- *Varnava și alții împotriva Turciei* (MC), nr. 16064/90 și alte 8, CEDO 2009 (încălcarea art. 2, 3 și 5);
- *Micallef împotriva Maltei* (MC), nr. 17056/06, CEDO 2009 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Ranțev împotriva Ciprului și Rusiei*, nr. 25965/04, CEDO 2010 (extrase) (încălcarea art. 2, 4 și 5);
- *Polanco Torres și Movilla Polanco împotriva Spaniei*, nr. 34147/06, 21 septembrie 2010 (neîncălcarea art. 8);
- *Lacadena Calero împotriva Spaniei*, nr. 23002/07, 22 noiembrie 2011 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Koch împotriva Germaniei*, nr. 497/09, 19 iulie 2012 (încălcarea art. 8);
- *Lambert și alții împotriva Franței* (MC), nr. 46043/14, CEDO 2015 (extrase) (neîncălcarea art. 2);

- *Nagmetov împotriva Rusiei*, nr. 35589/08, 5 noiembrie 2015 (inadmisibilă – *ratione personae* în temeiul art. 10 și 11; încălcarea art. 2, cauză retrimisă în fața Marii Camere);
- *Likova împotriva Rusiei*, nr. 68736/11, 22 decembrie 2015 (încălcarea art. 2 și 3);
- *Boacă și alții împotriva României*, nr. 40355/11, 12 ianuarie 2016 (încălcarea art. 3 și 14 coroborat cu art. 3);
- *Karpilenko împotriva Ucrainei*, nr. 15509/12, 11 februarie 2016 (încălcarea art. 2 și 3);
- *Stepanian împotriva României*, nr. 60103/11, 14 iunie 2016 (încălcarea art. 3);
- *Dzidzava împotriva Rusiei*, nr. 16363/07, 20 decembrie 2016 (încălcarea art. 2, 3 și 13);
- *Rõigas împotriva Estoniei*, nr. 49045/13, 12 septembrie 2017 (neîncălcarea art. 2);
- *Hairulina împotriva Rusiei*, nr. 29729/09, 19 decembrie 2017 (încălcarea art. 2 și 5);
- *Selami și alții împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, nr. 78241/13, 1 martie 2018 (încălcarea art. 3 și 5);
- *Magnițki și alții împotriva Rusiei*, nr. 32631/09 și 53799/12, 27 august 2019 (încălcarea art. 2, 3, 5 și 6);
- *Fabris și Parziale împotriva Italiei*, nr. 41603/13, 19 martie 2020 (încălcarea art. 2);
- *Kotilainen și alții împotriva Finlandei*, nr. 62439/12, 17 septembrie 2020 (încălcarea art. 2);
- *Jakovljević împotriva Serbiei (dec.)*, nr. 5158/12, 13 octombrie 2020 (inadmisibilă – neepuizarea căilor de atac interne);
- *Akbay și alții împotriva Germaniei*, nr. 40495/15, 37273/15 și 40913/15, 15 octombrie 2020 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Vilela și alții împotriva Portugaliei*, nr. 63687/14, 23 februarie 2021 (încălcarea art. 8);
- *Stoimenovikj și Miloshevikj împotriva Macedoniei de Nord*, nr. 59842/14, 25 martie 2021 (încălcarea art. 6 § 1);
- *S.T. și I.B. împotriva Rusiei*, nr. 40125/20, 19 octombrie 2021 (încălcarea art. 3 și 5);
- *Hojoian și Vardazarian împotriva Azerbaidjanului*, nr. 62161/14, 4 noiembrie 2021 (încălcarea art. 2, 3 și 5);
- *H.F. și alții împotriva Franței (MC)*, nr. 24384/19 și 44234/20, 14 septembrie 2022 (încălcarea art. 3 § 2 din Protocolul nr. 4);
- *Vardanian și Halafian împotriva Armeniei*, nr. 2265/12, 8 noiembrie 2022 (încălcarea art. 2 și 3);
- *Gaggl împotriva Austriei*, nr. 63950/19, 8 noiembrie 2022 (încălcarea art. 6 § 1);
- *Ghazarian și Bairamian împotriva Azerbaidjanului*, nr. 33050/18, 5 octombrie 2023 (încălcarea art. 3 și 5 § 1 și 3).